

Araştırma

SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİNİN EŞCİNSELLİĞE YÖNELİK TUTUMLARI: BİR ATÖLYE EĞİTİMİNİN ETKİLERİ

Attitudes of Social Work Students towards Homosexuality: Effects of a Training Workshop

Veli DUYAN*
Tarık TUNCAY**
Çağrı SEVİN***
Ercüment ERBAY****

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

**Dr, Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

***Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

****Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sosyal hizmet öğrencilerinin eşcinselliğe yönelik tutumlarındaki değişimi verilen atölye eğitimi ile birlikte incelemektir. Çalışma kapsamında sosyal hizmet lisans programında öğrenim gören 45 öğrenciye eğitim verilmiş, ön test ve son test tekniğiyle eşcinselliğe yönelik tutumları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin lezbiyenlere yönelik tutum puanları ortalaması eğitim öncesinde 13,42 iken bu ortalama eğitim sonrasında 11,93 olmuştur. Öğrencilerin geylere yönelik tutum puanları ortalaması eğitim öncesinde 13,38 iken bu ortalama eğitim sonrasında 11,80 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puanların ortalaması eğitim öncesinde 26,80 iken eğitim sonrasında bu ortalama 23,73 olarak değişmiştir. Sonuç olarak, verilen eğitim sonrası öğrencilerin eşcinselliğe yönelik algılarının büyük oranda ve olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Sosyal hizmet eğitim programları sosyal hizmet uzmanından beklenen profesyonel davranış konusunda güçlendirilmelidir. Ayrıca öğrencilerin eşcinsellere yönelik tutumlarını dikkate alan sınıf içi uygulamalara önem verilmelidir.

Anahtar Sözcükler: *Eşcinsellik, lezbiyen, gey, tutumlar, sosyal hizmet öğrencileri*

ABSTRACT

This study aims to examine the effects of a training workshop on social work students' attitudes towards homosexuality. In the study, 45 social work students from undergraduate program were recruited and their attitudes towards homosexuality were evaluated by using the technique of pre-test and post-test test. While the mean of attitude scores of students towards lesbians was 13,42 before the workshop it was found to be 11,93 after the workshop. The mean on the pretest attitudes towards gays was 13,38, the mean on the posttest was 11,80 after the workshop. The total mean of scores was

changed from 26,80 to 23,73. As a result, it is found that after the training, perceptions of university students towards homosexuality varied greatly and positively. Social work education programs should be strengthened for the anticipated professional behavior. Besides, in-class practices that consider the attitudes of students towards homosexuals should be regarded.

Key Words: *Homosexuality, lesbian, gay, attitudes, social work students*

GİRİŞ

Damgalama, sosyal dışlanma, ötekileştirme gibi kavramlarla birlikte anılan eşcinsellik, hassas bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Eşcinsel bireylerin yeterince dillendirilemeyen ancak önemli bireysel ve toplumsal yansımaları olan sorunları, bu alanda çözüm odaklı eylemlerin harekete geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda eşcinsellik ile birlikte değerlendirilmesi gereken kavramlar arasında eğitim özellikle önem taşır. Eşcinsellik sadece eşcinsel bireyler bağlamında düşünülebilecek bir konu değildir. Konuyu böylesine hassas bir noktaya getiren süreç, konunun toplumsal boyutuyla alakalıdır. Bu açıdan toplumun eğitilmesini odak alan uygulamalara büyük ihtiyaç vardır. Toplumsal önyargıları oluşturan sürecin aslında toplumun bilgi eksikliğiyle doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle genç nüfusun çoğunlukta olduğu ülkemizde erken yaşlardan itibaren eşcinsellik konusunda eğitimlerin verilmesi konuya ilişkin toplumsal yaklaşımları olumlu yönde dönüştürebilir. Eğitimin kapsamı içinde sosyal hizmet öğrencileri de düşünülmelidir. Zira çeşitli nedenlerle ayrımcılığa maruz kalan,

marjinalize olan ve güçlenme gereksinimi içinde bulunan bireyleri ve grupları psikososyal iyileştirme ve geliştirme sorumluluğunu sosyal hizmet uzmanları taşımaktadır. Bu sorumluluk, kabul etmeyi, nesnelliği ve yargısal olmayan mesleki tutum ve davranışları etik olarak zorunlu kılar.

GENEL EŞCİNSELLİK ALGISI

Eşcinsellere karşı olan tutumların toplumsal yargılara, kalıplara ve bireyin toplumsallaşma sürecine dayandığı bir gerçektir. Diğer bir deyişle bütün bu tutumlar doğuştan değildir, öğrenilmektedir. Bu toplumsallaşma sürecine, aile, dini kurallar, kuşak aidiyeti/akranlar ve medya farklı şekillerde katkılarda bulunmaktadır (Ballard ve Morris, 1998: 278). Burada vurgulandığı gibi toplumun eşcinselliğe bakışı, sosyal öğrenme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Bu aktarım ve sosyal öğrenme sonucu eşcinseller reddedilme, yanlış anlaşılma, baskı ve kınama ile karşılaşabilirler. Bu durum barınma, istihdam, sağlık bakımı, sosyal hizmetlere ulaşımını engelleyen bir ayrımcılık yaratmaktadır. Toplumlardaki heteroseksist anlayışın genel kabul görmesi ve homofobik tutumların güçlü olması, eşcinsellerin giderek toplumdan izole olmasını beraberinde getirmektedir (Buz, 2009: 113).

Yapılan bazı araştırmalarda (Brownlee ve diğ., 2005; Black, Oles ve Moore, 1998; Berkman ve Zinberg, 1997) sosyal hizmet öğrencileri arasında ve hatta sosyal hizmet uzmanlarında homofobiye ve heteroseksizme rastlanmıştır. Homofobinin klasik tanımı, "eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan akıl dışı nefret, korku, hoşnutsuzluk ya da

ayrımcılıktır (Barker, 1999: 220).” Heteroseksizm ise “gey erkeklerin ve lezbiyenlerin sapkın, anormal veya heteroseksüellerden aşağılık konumda olduklarına ilişkin inanıştır” (Barker, 1999: 214). Araştırma bulguları eşcinsellere yönelik homofobik toplumsal algı ve tutumların birçok olumsuz çağırışımı içerdiğini göstermektedir. Homofobik tutumlar gey veya lezbiyen müracaatçılara yönelik kaçınma davranışlarıyla güçlü korelasyon göstermektedir (Hayes ve Gelso, 1991; Gelso, Fassinger, Gomez ve Latts, 1995).

Eşcinsellik, uzun yıllar bir hastalık olarak ele alınmış ve tedavi edilmesi gereken bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte 1970’lerde eşcinselliğin ruhsal hastalık olmadığı konusunda yapılan girişimler sonucunda, eşcinsellik 1973 yılında Amerikan Psikiyatrist Derneği’nin hastalıklar listesinden çıkartılmıştır. Eşcinsellik halen ruh sağlığı uzmanları tarafından zihinsel bir hastalık ya da ahlaki bir bozukluk olarak kabul edilmemektedir (Kılıç, 2011: 149).

Eşcinselliğe yönelik toplumsal tutumları anlamak için medya bir araç olabilir. Medyadaki uygulamalara bakıldığında; eşcinsellik, travestizm ve transseksüellik temaları arasında en çok eşcinsellik ile ilgili haberlerin işlendiği görülmektedir. Bunların bir kısmının konusu eşcinsel evlilikler iken diğerleri daha çok eşcinselliğin olumsuz bir yaşantı biçimi olarak değerlendirilmesine yol açabilecek konuları içermektedir (Ercan, 2005: 66). Toplumdaki eşcinsellik algısıyla ilgili olarak toplumun cinsiyetlere bakışını da irdelemek gerekir. *Toplumsal cinsiyet* açısından bakıldığında ülkemizdeki ataerkil yapı ve erkekliği ön plana çıkaran anlayış, kadını bile yok sayarken, eşcinselliği kabul etme noktasında çok

daha katıdır. Türkiye’ye özgü toplumsal değişkenler ve süreçler, eşcinsel insanları ötekileştirmekte ve onları sosyal dışlanmaya maruz bırakmaktadır.

PROBLEM

Yukarıda belirtildiği gibi ülkemizde eşcinselliğe toplumsal bakış ve eşcinsellik algısı son derece olumsuz bir seyir izlemektedir. Bu seyrin en önemli nedeni, toplumsal cinsiyet ve ataerkil yapının etkisiyle olumsuz eşcinsellik yargısının kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Bu aktarım, üniversite eğitimi gören öğrencilerin zihinlerinde de hazır bir şekilde gelmektedir. Bununla birlikte bu gençlerin eşcinselliğe yönelik bakışları ve onlara verilecek bilinçlendirici bir eğitim sonrası değişikliğin olup olmayacağı ile ilgili literatür çok sınırlıdır. Toplumdaki bu algı ve ulusal literatürdeki bu boşluk, araştırmacıları bu çalışmayı yapma yönünde harekete geçirmiştir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin eşcinselliğe yönelik tutumlarını incelemek ve verilen atölye eğitimi ile birlikte tutumlarda bir değişiklik olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde şu soruya yanıt aranmıştır: Öğrencilerin eşcinselliğe (gey ve lezbiyenlere) yönelik tutumları, eğitim öncesi ve sonrası farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrenciler, öğrencilerin seçiminde temel alınan ölçütler, kullanılan araçlar, verilerin toplanması ve çözümlenme yolları açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Üniversite öğrencilerinin farklı cinsel yönelimi olan kişilere yönelik tutumlarına kısa süreli eğitim çalışmasının etkisinin incelendiği bu araştırma “ön test-son test” modeline dayalı yarı deneysel (Kaptan 1982); bir başka ifadeyle A-B tasarımına (Duyan 2010) dayalı bir çalışmadır. Bu modele uygun olarak araştırmada eğitim çalışmasına katılan öğrencilerin tutumlarına ilişkin olarak öntest-son test ölçümleri yapılmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkeni öntest ve son test uygulamaları arasında öğrenciler ile gerçekleştirilen kısa süreli eğitim çalışması uygulamasıdır. Bağımlı değişken ise orijinali Herek (1998) tarafından geliştirilen Türkçe uyarlaması Duyan ve Gelbal (2004) tarafından gerçekleştirilen Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği ile değerlendirilen lezbiyen ve geylere yönelik tutum düzeyidir.

Çizelge 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 19 ile

Çizelge 1. Araştırma Grubu

Yaş		
19	2	4,4
20	13	28,9
21	15	33,3
22	9	20,0
24	1	2,2
25	2	4,4
28	1	2,2
29	1	2,2
31	1	2,2
Cinsiyet		
Kadın	29	64,4
Erkek	16	35,6
Sınıf		
1	24	53,3
2	19	42,2
3	2	4,4
Eşcinsel bir tanıdığıının olma durumu		
Var	10	22,2
Yok	35	77,8
Eşcinsel bir kişiyle arkadaşlık yapar mı?		
Yapar	39	86,7
Yapmaz	6	13,3

* Ort=21,62; SS=2,46; M-M=19-31.

31 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 21.62'dir. Öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi kadındır ve yarısından fazlası birinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin dörtte üçünden fazlasının eşcinsel bir tanıdığı bulunmazken, tamamına yakını eşcinsel bir kişiyle arkadaşlık yapabileceğini belirtmektedir.

Eğitimin İçeriği ve Eğitim Süreci

Eğitim ders dışı bir etkinlik olarak planlanmış ve katılımı gönüllülük esas alınmıştır. Eğitimin öncesinde atölye çalışmasına davet edilen öğrenciler çalışmanın amacı, kapsamı, süresi hakkında eğitimci öğretim üyesi tarafından bilgilendirilmiştir. Ardından öğrencilere ölçme araçları dağıtılarak doldurmaları sağlanmıştır. Araştırmanın ön uygulamasının yapılmasının ardından eğitime geçilmiş ve görsel sunu desteğiyle birlikte eşcinsellik olgusu tümdengelim yöntemi izlenerek öğrencilerle birlikte çalışılmıştır. Soru, cevap ve kısa tartışmalar biçiminde ortalama iki saat süren eğitimin sonunda öğrencilerin ölçme araçlarını bir kez daha doldurmaları sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilere ilişkin tanıtıcı bilgilerin elde edilebilmesi için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir soru kâğıdı ile farklı cinsel yönelimi olan kişilere yönelik tutum düzeyini belirlemek üzere Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Soru kâğıdı ve değerlendirme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir:

Soru Kâğıdı

Öğrencilerin bazı sosyo-demografik özelliklerinin saptanabilmesi amacıyla

araştırmacılar tarafından hazırlanan bir soru kâğıdı kullanılmıştır. Bu soru kâğıdında öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, devam ettiği sınıf, lezbiyen ya da gey birini tanıma durumu ile lezbiyen ve geylerle arkadaşlık yapabilme durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır.

Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği

Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği, Herek (1988) tarafından geliştirilmiş ve Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Duyan ve Gelbal (2004) tarafından yapılmıştır.

Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği, sadece araştırma yapmak üzere gerçekleştirilmiş bir ölçme aracıdır. Ölçeği kullanmak için doktora düzeyinde sosyal veya davranış bilimcisi olmak (ya da doktora düzeyinde eğitimi tamamlamış olan ve bir eğitim ya da araştırma kurumunda görevli bir sosyal ya da davranış bilimcisinin danışmanlığı altında) gerekmektedir. Ayrıca Amerikan Psikoloji Derneği'nin Etik İlkeleri ile tutarlı olarak LGYT Ölçeği'nin kazanç amacı olmayan çalışmaları için kullanılacağına kabul edilmesi zorunlu tutulmaktadır. Ölçeğin kullanımı yukarıda belirtilen koşulları sağlayan sosyal ve davranış bilimcileri ile sınırlı tutulmuştur. Bireylerin erkek ve kadın eşcinselliğine karşı tutumlarını belirlemeye yönelik ölçekte, beşi erkeklerin ve beşi de kadınların eşcinselliğini yoklayan toplam on madde bulunmaktadır. Maddelerde belirtilen düşünceye, bireylerden "Hiç katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kararsızım", "Katılıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" olmak üzere beş derecede görüş bildirmeleri istenmektedir. Eşcinselliğe karşı maddelerden altısı olumsuz ve dördü de olumlu

anlam taşımaktadır. Olumlu maddeler puanlanırken "Tamamen katılıyorum" cevabı "5" ile ve "Hiç katılmıyorum" cevabı ise "1" ile puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerin puanlanmasında da "Hiç katılmıyorum" cevabı "5" ile "Tamamen katılıyorum" cevabı da "1" ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, eşcinselliğe yönelik tutumların olumsuz; düşük puanların ise olumlu tutum olduğu anlamına gelmektedir. Ölçekle ilgili olarak bir norm çalışması yapılmamıştır; bu nedenle ölçek farklı gruptan gelen deneklerin tutumları arasında bir karşılaştırma yapmaya olanak sağlamaktadır (Duyan ve Gelbal, 2004).

Verilerin Çözülmesi

Araştırmanın amaçları çerçevesinde, denencelerin sınanmasında eğitim öncesi ve sonrasında Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Eğitime katılan öğrenci sayısının az olması nedeniyle parametrik olmayan testlerden yararlanılmış ve farkın anlamlılık düzeyini belirlemek amacıyla Wilcoxon Signed Ranks testi uygulanmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Araştırma verileri bilgisayarda işlenerek istatistiksel çözümler yapılmıştır. Öncelikle betimsel istatistikler, ardından hipotez testi sonuçları verilmiştir. İşlemlerin yapılmasında sosyal bilimlerde istatistiksel çözümler için paket program şeklinde hazırlanan SPSS for Windows 16.0 programı kullanılmıştır.

Süre ve Olanaklar

Bu araştırma 20 Nisan 2011 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada

kullanılan soru kâğıtlarının basılması, eğitim çalışmasında kullanılan diğer materyallerin temini araştırmacılar tarafından karşılanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, öğrencilerin tutum puanlarına ilişkin grup uygulaması öncesi ve sonrası (öntest-son test) elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 2'den anlaşılacağı üzere eğitim çalışmasına katılan öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası puanları lezbiyenlere ve geylere yönelik tutum değişiklikleri çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puan ortalamalarındaki değişim değerlendirilmiştir. Çizelgeden de görüleceği üzere öğrencilerin lezbiyenlere yönelik tutum puanları ortalaması eğitim öncesinde 13,42 iken bu ortalama eğitim sonrasında 11,93 olmuştur. Öğrencilerin geylere yönelik tutum puanları ortalaması eğitim öncesinde 13,38 iken bu ortalama eğitim sonrasında 11,80 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puanların ortalaması eğitim öncesinde 26,80 iken eğitim sonrasında bu ortalama 23,73 olarak gerçekleşmiştir. Öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrasında ölçekten aldıkları puanların değişimi değerlendirildiğinde lezbiyen ve geylere yönelik olarak tutumlarının olumlu yönde değişim gösterdiği söylenebilir.

Öğrencilere uygulanan ölçeğin özelliklerine göre ölçekten her bir boyut için alınabilecek puanlar 5 ile 25 arasında olabilir. Bu puan aralığı göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin eğitim öncesinde görece olumlu tutumlara sahip oldukları söylenebilir. Eğitim öncesi

Çizelge 2. Öğrencilerin Eğitim Öncesi ve Sonrası Puanlarının Karşılaştırılması

Durum	Grup	S	Ort	SS	En Düşük	En Yüksek
Lezbiyen	Eğitim Öncesi	45	13,42	4,61	5,00	25,00
	Eğitim Sonrası	45	11,93	4,42	5,00	25,00
Gey	Eğitim Öncesi	45	13,38	4,60	5,00	25,00
	Eğitim Sonrası	45	11,80	4,56	5,00	25,00
Toplam	Eğitim Öncesi	45	26,80	9,02	10,00	50,00
	Eğitim Sonrası	45	23,73	8,55	10,00	50,00

ve sonrasındaki değişim dikkate alındığında öğrencilerin lezbiyen ve geylere yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiği ifade edilebilir.

Bununla birlikte öğrencilerin ölçekten aldıkları puanların aralığının 5 ile 25 arasında değiştiği de dikkate alındığında, eğitime katılan bazı öğrencilerin hem lezbiyenler hem de geylere yönelik olarak tamamen olumsuz ya da tamamen olumlu tutumları olduğu söylenebilir. Bu durum hem eğitimin başlangıcı hem de sonrası için geçerlidir. Dolayısıyla tamamen olumlu ya da tamamen olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerin bulunduğu söylenebilir.

Çizelge 3'te eğitim öncesi ve sonrasında öğrencilerin tutumlarında meydana gelen değişime ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere eğitime katılan öğrencilerin büyük bir bölümünde eşcinsellere yönelik tutumların olumlu yönde değiştiği görülmektedir. Ayrıntılı bir şekilde ifade etmek gerekirse lezbiyenlere yönelik

tutularda 9 öğrencinin tutum puanları olumsuz, 28 öğrencinin tutum puanları ise olumlu yönde değişmiş iken 8 öğrencinin tutumlarında herhangi bir değişim olmamıştır. Geylere yönelik tutum puanlarında ise 10 öğrencide olumsuz yönde, 24 öğrencide olumlu yönde değişim söz konusu iken 11 öğrencide herhangi bir değişim olmamıştır. Toplam puanlardaki değişime bakıldığında ise 11 öğrencinin olumsuz, 29 öğrencinin olumlu yönde değişim olduğu ve 5 öğrencide ise herhangi bir değişimin olmadığı görülmektedir.

Bugüne kadar sosyal hizmet eğitimcileri, üniversitedeki öğrencilerin homofobi ve heteroseksizm bakışlarına işaret etmek için farklı eğitim stratejileri kullanmışlardır. Bununla birlikte birçok çalışma, sosyal hizmet öğrencilerinin homofobi ve heteroseksizm konusunda varolan bakışlarını sürdürme yönünde eğilim sergilediklerini belirlemiştir (Black, Oles ve Moore, 1999; Oles ve diğ. 1999, Weiner, 1989; Akt. Mesinger, 2002: 122).

Çizelge 3. Eğitim Öncesi ve Sonrasında Öğrencilerin Tutumlarında Meydana Gelen Değişimin Karşılaştırılması

Durum	Değişimin Yönü	S	Ortalama Değişim	Toplam Değişim	İstatistik	Anlamlılık Düzeyi
Lezbiyen	Olumsuz	9	15,94	143,50	Z= 3,153	p = 0.002
	Olumlu	28	19,98	559,50		
	Yok	8				
Gey	Olumsuz	10	13,60	136,00	Z= 2,776	p = 0.006
	Olumlu	24	19,13	459,00		
	Yok	11				
Toplam	Olumsuz	11	15,73	173,00	Z= 3,191	p = 0.001
	Olumlu	29	22,31	647,00		
	Yok	5				

Black ve diğerleri (1999) yaptıkları tutum araştırması kapsamında sosyal hizmet öğrencilerine yönelik bir panel sunumu gerçekleştirmişlerdir. Panelde eşcinselliğe ilişkin yanlış inanışlar ve algıların yanı sıra eşcinsellerin maruz bırakıldığı dışlanma konuları tartışılmıştır. Panel öncesinde ve sonrasında öğrencilerin eşcinselliğe ilişkin tutumları ölçülmüştür. Panel sunumunun öğrencilerin eşcinsellere ilişkin tutumlarında küçük ama olumlu yönde bir değişim yarattığı belirlenmiştir.

Sosyal hizmet uzmanları arasında homofobik tutumları azaltmaya yönelik bir eğitim Berkman ve Zinberg (1997) tarafından yapılmıştır. 187 katılımcının %10'unun homofobik ve büyük çoğunluğunun heteroseksist olduğu bulunmuştur. Homofobi düzeyinin ve heteroseksizmin homoseksüel erkek ve kadınlarla kurulan sosyal bağlantı ile negatif korelasyon gösterdiği belirlenmiş,

dindarlık ile homofobi arasında güçlü korelasyon bulunmuştur. Katılımcılara verilen eğitimin homofobik tutumla anlamlı bir korelasyon oluşturmadığı bulunmuştur. Araştırmadan çıkan dikkat çekici bir diğer sonuç, katılımcıların eğitimleri süresince özellikle eşcinsellik konusunda bir ders ya da çalışma yapmadıklarını bildirmiş olmalarıdır. Williams (1997) kişilerarası bire bir bağlantının önemine vurgu yapmakta ve homofobiyi azaltmaya yönelik makro düzeydeki çalışmaların ve bilinçlendirme kampanyalarının ötesinde mikro düzeydeki etkileşim çabalarının daha etkili olduğunu özellikle belirtmektedir. Kişinin homoseksüel bir kişiyle sosyal bağlantısının varlığı homofobik ve heteroseksist tutumların doğrudan azalmasını sağlayabilmektedir.

İçinde sosyal hizmet öğrencilerinden oluşan araştırma grubunun yanı sıra kontrol grubunun da yer aldığı bir

çalışmanın sonucunda (Cramer, 1997) homoseksüellere yönelik tutumların olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir. Eşcinsellik bilgisinin yeniden yapılandırıldığı eğitimler eşcinsel kimliğine ilişkin yanlış algı ve tutumların azaltılmasına olanak sağlamıştır. Psikoloji öğrencilerinin yer aldığı bir başka çalışma (Nelson ve Krieger, 1997) eşcinsel bireylerin katılımıyla panel sunumu biçiminde gerçekleştirilmiştir. Sunumun öncesinde ve sonrasında uygulanan homofobik tutum ölçeği değerlendirme yapılmıştır. Son test uygulaması, öğrencilerin tutumlarında anlamlı düzeyde bir değişim yaşandığını göstermiştir. Ruh sağlığı alanında çalışan profesyoneller ve uygulama yapan stajyerler ile yürütülen bir atölye çalışmasında (Rudolph, 1989) katılımcıların homofobi düzeylerine etkide bulunmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların tutumlarında anlamlı düzeyde ve olumlu yönde artış sağlanmıştır. Bu çalışmaların sonuçları bizim çalışmamıza paralellik göstermektedir.

Literatürde eşcinselliğe ilişkin tutum ve davranışları inceleyen genel düzeyde çok sayıda araştırma da mevcuttur. Güney, Kargı ve Çorbacı Oruç'un (2004: 136) Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan 90 öğrenciyle yaptıkları çalışmada eşcinselliğe ilişkin olumsuz yaklaşımları gösteren önyargı ifadelerine rastlanmıştır. Bu ifadeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Eşcinsellik; bireyi çökertir, eşcinsel bireyler asla mutlu olamazlar, sapıklıktır, toplumun dengesini bozar, iğrençtir, (eşcinsel bireye yakın olmak) benim sosyal statümü etkiler. Toplumsal ilişkiler bağlamında bakıldığında, bireyin eşcinsel bireylere yakınlık derecesi arttığında yaklaşımların olumsuz yönde değişim gösterdiği, özellikle

aile bireylerinden birinin eşcinsel olması durumunda bunu kabul edemedikleri yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Ancak söz konusu olan kişi arkadaş olduğunda tutumun olumluya doğru kaydığı görülmektedir. Yani eşcinsel bir bireyle ne tür bir yakınlık derecesi (kardeş, arkadaş) içinde olduklarına göre yaklaşımların olumlu ya da olumsuz olma durumu değişmektedir. Aras ve diğerlerinin (2005) İzmir'de Lise son sınıfta okuyan 861 öğrenci ile yaptıkları araştırmada Öğrencilerin %73,1'i eşcinselliği olumsuz karşılarken; %26,9'u eşcinselliği olağan bulduğunu belirtmiştir. Eşcinselliğe hoşgörülü yaklaşım oranı erkeklerde kızlardan anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Schellenberg, Hirt ve Sears'ın (1999) Kanada Üniversitesi'nde öğrenim gören 199 öğrenciyle gerçekleştirdikleri araştırmada, geylere yönelik tutumun lezbiyenlere yönelik tutumdan daha negatif olduğu bulunmuştur. Gelbal ve Duyan'ın (2006) 315 üniversite öğrencisiyle yürüttükleri araştırmada lezbiyen ve geylere yönelik tutumlarının olumsuz olduğu görülmekle birlikte lezbiyenlere yönelik tutumlarının geylere yönelik tutumlarından daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, atölye eğitimi çalışmasının öğrencilerin tutumlarında genel olarak olumlu yönde bir değişim meydana getirdiği söylenebilir. Bununla birlikte değişimin eğitime katılan öğrencilerin tamamı için olumlu yönde olduğunu söylemek mümkün değildir. Eğitim çalışması sonrasında tutumlarında olumsuz yönde değişimin olduğu öğrenciler kadar herhangi bir şekilde tutum değişikliği olmayan öğrenciler de bulunmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerde tutum değişikliklerinin gerçekleştirilebilmesi için

farklı eğitim stratejilerine gereksinim bulunmaktadır. Bu noktada yaşantısal öğrenme odaklı daha az sayıda kişiden oluşan grup çalışmaları yapılabilir.

SONUÇ

Bu araştırmadan elde edilen umut verici bulguların öğrencilerin almakta olduğu sosyal hizmet eğitimiyle güçlü bir bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Sosyal hizmet eğitimi, öğrencilerin farklılıklara ilişkin duyarlılığını artıran bir değerler çerçevesi içinde yapılandırılmaktadır. Eğitim sürecinde birçok ders-te sosyal hizmet öğrencileri ayrımcılığa, ötekileştirmeye, dışlanmaya maruz kalan çocuk, genç, kadın, göçmen, psikiyatri hastası gibi nüfus ve sorun gruplarının psikososyal ve kültürel özellikleri hakkında bilinçlendirilmektedir. Müfredat programlarında yer alan sosyal hizmet kuramı, sosyal hizmet etiği gibi derslerde özellikle insan hakları, self determinasyon ve farklılıklara saygı gibi temel insancıl ve mesleki değerlere ilişkin öğrenci farkındalığı ve kabulü artırılmaya çalışılmaktadır. Uygulama yapacak olan sosyal hizmet profesyonelinin tutum ve davranışlarının "cinsiyet, yaş, özürülü olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayırım yapmaksızın şekillenmesi ve mümkün olan en iyi hizmetin sunulması" sosyal hizmet mesleğinin değerleri ve etik kuralları kapsamında özellikle vurgulanmaktadır.

Eğitim ve araştırma uygulamasının yapıldığı öğrenci grubunun eğitim gördüğü sosyal hizmet bölümünün müfredatında doğrudan eşcinselliği ve eşcinsellerle sosyal hizmeti konu alan bir ders bulunmamaktadır. Sosyal hizmet öğrencilerinin eşcinselleri kabul eden ve psikososyal yönden destekleyen mesleki

davranışlar geliştirmeleri için müfredatlar güçlendirilmelidir. Zira Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council of Social Work Education, 1992), sosyal hizmet eğitim programlarının akreditasyon standartlarının ve prosedürlerinin tanımlandığı politika belgesinde, eşcinsellerinin gereksinimlerini dikkate alan sosyal hizmet uygulama eğitimlerinin müfredat içinde yer almasını önermektedir.

Sosyal hizmet uzmanının homoseksüelliğe ilişkin kişisel tutumu profesyonel davranışlarına ve yargılarına etki edebilir. Ekonomik veya psikososyal gereksinimleri olan gey ya da lezbiyen bir müracaatçının yardım talepleri sosyal hizmet uzmanının olumsuz kişisel tutumları yüzünden nesnel olarak değerlendirilemeyebilir. Sosyal hizmet öğrencileri ve diğer yardım edici mesleklerin öğrencileri arasında, homofobik ve heteroseksist tutumları azaltıcı çeşitli eğitsel uygulamalar yapılmalı, eğitimlerin değerlendirildiği seçkisiz kontrol denemesi türündeki ampirik araştırmalara ağırlık verilmelidir. Kişinin eşcinsel bireylerle sosyal bağlantısının varlığının homofobik tutumların azalmasında etkili olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Eğitim çalışmalarında katılımcı olarak eşcinsel bireylerin yer alması tutum değişimine olumlu etkiler yapabilir. Homofobik tutum ve davranışları azaltıcı özel eğitim, panel, seminer, atölye çalışması gibi etkinliklerin yanı sıra sosyal hizmet eğitiminin genelinde eşcinselliğe ilişkin bir vurgu yapılması daha etkili olabilir. Öğrencilerin özelde eşcinselliğe genelde ise insani çeşitliliğe ilişkin kaygılarının ve çeşitli gereksinim gruplarıyla etkileşim kurma konusundaki çekingenliğinin azaltılmasına lisans eğitiminin başlangıcından itibaren çaba harcanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aras, Ş., Şemin, S., Günay, T., Orçin, E. ve Özan, S. (2005). Lise öğrencilerinin cinsel tutum ve davranış özellikleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 40(2), 72-82.
- Ballard, S. ve Morris, M. (1998). Sources of sexuality information for university students. *Journal of Sex Education and Therapy*, 24(4), 278-287.
- Barker, R. L. (1999). *The social work dictionary* (4th ed.). Washington, DC: NASW Press.
- Berkman, C. and Zinberg, G. (1997). Homophobia and heterosexism in social workers. *Social Work*, 42(4), 319.
- Black, B., Oles, T. P., & Moore, L. (1998). The relationship between attitudes: Homophobia and sexism among social work students. *Affilia-Journal of Women and Social Work*, 13(2), 166-189.
- Black, B., Oles, T. P., Cramer, E. P., & Bennett, C. K. (1999). Attitudes and behaviors of social work students toward lesbian and gay male clients: Can panel presentations make a difference?. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 9(4), 47 - 68.
- Brownlee, K., Sprakes, A., Saini, M., O Hare, R., Kortess-Miller, K., & Graham, J. (2005). Heterosexism among social work students. *Social Work Education*, 24(5), 485-494.
- Buz, S. (2009). Eşcinsellere yönelik sosyal hizmet. *Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Council on Social Work Education (1992). *Curriculum Policy Statement. Handbook of Accreditation Standards and Procedures* Commission on Accreditation, Council on Social Work Education, Alexandria.
- Cramer, E.P. (1997). Effects of an educational unit about lesbian identity development and disclosure in a social work methods course. *Journal of Social Work Education*, 33(3), 461-472.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını No: 15.
- Duyan, V. ve Gelbal. S. (2004). Lezbiyen ve geylere yönelik tutum (Igyt) ölçeği: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *HIV/AIDS Dergisi*. 7(3), 106-112.
- Ercan, H. (2005). Türkiye'deki gazetelerde cinsellik. *Türk HIV AIDS Dergisi*, 8(2), 61-69.
- Gelbal, S. ve Duyan, V. (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey. *Sex Roles*, 55, 573-579.
- Gelso, C.J., Fassinger, R.E., Gomez, M.J., and Latts, M.G. (1995). Countertransference reactions to lesbian clients: The role of homophobia, counselor gender and countertransference management. *Journal of Counseling Psychology*, 42(3), 356-364.
- Güney, N., Kargı, E. ve Çorbacı Oruç, A. (2004). Üniversite öğrencilerinin eşcinsellik konusundaki görüşlerinin incelenmesi. *HIV/AIDS Dergisi*, 7(4), 131-137.
- Hayes, J.A. and Gelso, C.J. (1991). Effects of therapist-trainees' anxiety and empathy on countertransference behavior. *Journal of Clinical Psychology*, 47, 284-290.
- Herek, G.M. (1998). The attitudes toward lesbians and gay men (ATLG) scale. In: Davis CM, Yarber WH, Bauserman R, Schreer G ve Davis SL (Eds.) *Handbook of Sexuality-related measures*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kaptan, S. (1982). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistiksel yöntemler*. Ankara: Tekişik.
- Kılıç, D. (2011). Bir ötekileştirme pratiği olarak basında eşcinselliğin sunumu: Hürriyet ve sabah örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1, 143-169.
- Messinger, L. (2002). Policy and practice. *Journal of Lesbian Studies*, 6(3), 121-132.

Nelson, E.S., and Krieger, S. L. (1997). Changes in attitudes toward homosexuality in college students: Implementation of a gay men and lesbian peer panel. *Journal of Homosexuality*, 33(2), 63-81.

Oles, T.P., Black, B.M. and Cramer, E.P. (1999). From attitude change to effective practice: Exploring the relationship. *Journal of Social Work Education*, 35(1), 87-99.

Rudolph, J. (1989). Effects of a workshop on mental health practitioners' attitudes toward homosexuality and counseling effectiveness. *Journal of Counseling and Development*, 68(1), 81-85.

Schellenberg, E. G., Hirt, J. and Sears, A. (1999). Attitudes toward homosexuals among students at a Canadian university. *Sex Roles*, 40(1-2), 139-152.

Weiner, A.P. (1989). Racist, sexist, and homophobic attitudes among undergraduate social work students and the effects on assessments of client vignette. Unpublished doctoral dissertation, University of Wisconsin, Madison.

Williams, W.L. (1997). Introduction. In J.T. Sears and W.L. Williams (eds), *Overcoming heterosexism and homophobia: Strategies that work*. NY: Columbia University Press.